

şıcı Hastalıklardan Korunma Bilgileri adıyla bir broşür yayımlanmış, İslâm dininde bulaşıcı hastalıklardan korunma üzerine yazdığı *Bulaşıcı Hastalıklarla Savaş ve İslâm Dini* adlı eser 1975'te 50.000 adet basılmış, 1989'da genişletilmiş ikinci baskısı yapılmıştır. 1979-1987 yılları arasında İstanbul Bulaşıcı Hastalıklarla Savaş Derneği başkanlığını yürüten Unat çeşitli ilmi toplantılara da öncülük etmiştir. Tıp dilinin Türkçeleşmesi çalışmalarına önem vermiş, mikrobiyoloji ve parazitoloji terimleri ve Osmanlıca tıp terimlerinin günümüzdeki karşılıkları üzerinde çalışmıştır. 1965'te Türkçe tıp terimleri ve 1967'de mikrobiyoloji terimleri üzerine yazılarını *Haseki Bülteni*'nde yayımlanmış, beş yazarla birlikte 1998'de *Mikrobiyoloji Terimleri Kılavuzu*'nu çıkarmıştır. Unat tıp tarihi alanında da önemli araştırmalar yapmış, Türkiye'de bulaşıcı hastalıkların tarihiyle parazitoloji ve mikrobiyoloji tarihini yazmıştır.

Eserleri. Ekrem Kadri Unat'ın otuz beş telif kitabı, bir çevirisi, on monografisi, on beş toplantı kitabı, on kongre raporu ve 360 makalesi yayımlanmıştır. Onun *Tıbbî Helminoloji* (İstanbul 1951) ve *Tıbbî Protozooloji* (İstanbul 1952) adlı eserleri, kaynakları metinde numaralanan ilk mikrobiyoloji ve parazitoloji kitaplarıdır. *Tıbbî Mikoloji Ders Kitabı*'nın yayımlanması (İstanbul 1955, 1962) dolayısıyla Türk Tıp Cemiyeti kendisine Çolakoğlu ödülünü vermiştir. *Tıbbî Parazitoloji* adlı eseri (İstanbul 1960) Türkiye'de esas konuyu parazitlerden parazitliğe kaydıran ilk kitaptır. Unat'ın diğer belli başlı eserleri de şunlardır: *Osmanlı İmparatorluğunda Bakterioloji ve Viroloji* (İstanbul 1970), *Osmanlı İmparatorluğunda Tıp Zoolojisi ve Parazitolojisi* (İstanbul 1970), *Bulaşıcı Hastalıklarla Savaş ve İslâm Dini* (İstanbul 1975, 1989), *Tıp Bakteriyojisi ve Virolojisi-İnsanda Hastalık Yapan Bakteriler, Virüsler, Bunlarla Oluşan İnfeksiyon Hastalıkları* (İstanbul 1982), *Temel Mikrobiyoloji* (İstanbul 1985, 1993, 1997), *Tıp Bakteriyojisi ve Viroloji* (I-II, İstanbul 1986-87), *Mekteb-i Tibbiyye-i Mülkiyye (1867-1909)* (Mustafa Samastı ile birlikte, İstanbul 1990), *Osmanlıca Tıp Terimleri Sözlüğü* (E. İhsanoğlu ve Suat Vural ile birlikte, Ankara 2004).

BİBLİYOGRAFYA :

Ekrem Kadri Unat, *İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültelerinde 50 Yıl Hizmet*, İstanbul 1989; Ayhan Yücel, *Bulaşıcı Hastalıklar ve Prof. Dr. Ek-*

rem Kadri Unat, İstanbul 1989; a.m.f., "Hocam Prof. Dr. Ekrem Kadri Unat: Hayat Hikayesi ve Yayınları", *Cerrahpaşa Tıp Dergisi* (Ekrem Kadri Unat özel sayısı), XXX/1, İstanbul 1999, s. 7-28; Dilek Özdemir, *Prof. Dr. Ekrem Kadri Unat'ın Biyografisi* (lisans tezi, 1998), İÜ Ed. Fak. Bilim Tarihi Bölümü; *Hocaların Hocası Prof. Dr. Ekrem Kadri Unat'a: 1914-1998* (haz. Kemal Altaş), İstanbul 1999; Uğuroğlu Barlas, *Prof. Dr. Ekrem Kadri Unat'ın Öğrencilik Yılları*, İstanbul 2008.

NİL SARI

UNAT, Faik Reşit (1899-1964)

Eğitimci, tarihçi ve coğrafyacı.

3 Nisan 1899'da İstanbul'da doğdu. Babası topçu albayı Mehmed Reşad Bey, annesi Şükriye Hanım'dır. İlk ve orta öğrenimini Edirne Dârülrifan Özel Okulu, Fâtih Askerî Rüşdiyesi, İstanbul Robert (Amerikan) Koleji, Bursa ve İstanbul Öğretmen okullarında gördü (1917). Yüksek öğrenimini daha sonra Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü'nde tamamladı (1940). Askerlik hizmetini I. Dünya Savaşı sırasında yedek subay olarak yaptıktan sonra 1919'da İstanbul Büyük Reşid Paşa Mektebi'nde öğretmenliğe başladı. 1923'e kadar sırasıyla Mirgün İlkokulu'nda, Ortaköy Dârüleytâmî'nde, Bursa Hoca Alizâde Okulu'nda, Bursa Çelebi Sultan Kız Okulu'nda öğretmenlik ve müdürlük yaptı. 1923-1926 yıllarında Maarif Vekilliği Ortaöğretim Genel Müdürlüğü'nde mümeyyizlik, Ankara İmam-Hatip Okulu'nda ve Ankara Müsiki Muallim Mektebi'nde müdür muavinliği görevinde bulundu. 1926-1941 yılları arasında Ankara'da Erkek Lisesi, Muallim Mektebi, Erkek Ortaokulu ve Gazi Lisesi'nde tarih ve coğrafya öğretmeni olarak çalıştı. 1944-1957 arası Gazi Eğitim Enstitüsü'nde Türk inkılap tarihi, Türkiye Maarif teşkilâtı ve tarihi derslerini okuttu. 1927-1928 yıllarında ilk Tadrîsat Dairesi'nde Halk Terbiyesi Şubesi müdürlüğü, 1926-1941 arasında Maarif Vekilliği neşriyat müdürlüğü görevlerini de yürüten Faik Reşit, İstanbul'da Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü'nde de görevlendirildi (1934). Bu sırada derleme müdürlüğüne yapılması planlanan, ilmi esaslara uygun Türkiye bibliyografyası neşrinde buranın müdürü Selim Nüzhet Gerçek ile birlikte çalıştı. 1939'da vekâleten Millî Eğitim Bakanlığı kütüphaneler genel müdürlüğü görevinde bulundu. 1946-1948 yıllarında Millî Eğitim Bakanlığı Yüksek Öğretim genel müdürlüğü yaptı.

Faik
Reşit
Unat

Faik Reşit Unat, millî ve milletler arası çeşitli kurul ve organizasyonlarda yer alıp Türkiye'yi başarıyla temsil etti. 1932'de Türk Dil Kurumu, 1938'de Türk Tarih Kurumu, 1942'de Türk Coğrafya Kurumu'nda, 1941-1946 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı Tâlîm ve Terbiye Kurulu'nda üye olarak çalıştı. UNESCO Türkiye Millî Komisyonu'na 1957'de üye seçildi ve bu komisyonda Yönetim Kurulu başkanı vekilliği görevini yürüttü. 1957 yılı sonunda kendi isteğiyle emekliye ayrıldı. 1964'te Romanya'da toplanan Balkan Memleketleri Kültür Araştırmaları Konseyi'nde asbaşkan oldu. 8 Nisan 1964 tarihinde vefat etti. Adı Kadıköy Göztepe'de bir ilköğretim okuluna verildi. Ayrıca Türk Tarih Kurumu'nda sadece fotoğraflardan oluşan küçük bir koleksiyonla Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı'nda adına bir bağış koleksiyonu bulunmaktadır. İngilizce ve Fransızca bilen Faik Reşit Unat hayatını eğitim ve öğretime, ilmi faaliyetlere adanmıştır. Çeşitli idarî görevler üstlendiği yoğun memuriyet hayatı sırasında da ilmi çalışmalarını aksatmamıştır. İlk yazı hayatına 1927'de yayımlanmaya başlanan *Maarif Düsturu* ile başlamış, eğitim, dil, coğrafya ve tarih alanlarında çok sayıda makale, kitap kaleme almış, tercüme yapmış, haritalar çizmiş, atlaslar ve okul kitapları hazırlamıştır. İngiltere, İtalya, Rusya, Fransa, Almanya, Belçika'da bulunmuş ve kütüphanelerinde çalışmalar yapmıştır.

Eserleri. 1. *Muallim Almanağı, 1928-1929* (İstanbul 1929, İsmail Hakkı Tonguç ile birlikte). 2. *Resimli Coğrafya Dersleri* (3. sınıflar için, İstanbul 1936). 3. *Coğrafya İş Atlası: Asya-Afrika* (İstanbul 1939, Hamit Sadi Selen ile birlikte). 4. *Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu* (Ankara 1940; 6. bs., Ankara 1988). 5. *Tarih* (4. sınıflar için, İstanbul 1945). 6. *İsmet İnönü: Biyografi* (Ankara 1945). 7. *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları: 1. Türkçe*

UNAT, Faik Reşit

Tarih Yazmaları (3. fas., Ankara 1945). **8.** *Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış* (Ankara 1964). **9.** *Osmanlı Sefirleri ve Sefâretnâmeleri* (tamamlanamayan bu eseri notlar ve ilâvelerle Bekir Sıtkı Baykal neşretmiştir, Ankara 1968). *Yayına hazırladığı eserler:* Ali Cevat, *İkinci Meşrutiyetin İlanı ve Otuzbir Mart Hadisesi* (Ankara 1960); *Kitâb-ı Cihannümâ-Neşri Tarihi* (I-II, Ankara 1949, M. Altay Köymen ile birlikte); *1730 Patrona İhtilâli Hakkında Bir Eser: Abdi Tarihi* (Ankara 1943). *Hazırladığı Atlaslar:* *İlk Mektep Atlası* (İstanbul 1939), *Tarih Atlası* (İstanbul 1952), *Dünya Haritası, Siyasi* (İstanbul 1954), *Osmanlı İmparatorluğunun Büyümesi 1299-1699* (İstanbul 1962), *Türkiye İller ve Yollar Haritası* (İstanbul 1953). Ayrıca *Türk Tarih Kurumu Belleten*'inde, *Tarih Vesikaları* dergisinde, *Türk Coğrafya Dergisi*'nde makaleleri yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Muzaffer Gökman, "Faik Reşit Unat (1899-1964) ve Bibliyografyası", *TTK Belleten*, XXVIII/111 (1964), s. 505-523; a.m.f., "Faik Reşit Unat", *Akşam Gazetesi*, sy. 16699, İstanbul 12 Nisan 1964, s. 3; İsmail Arar, "Faik Reşit Unat da Öldü", *Kitap Belleten*, sy. 34, İstanbul 1 Nisan 1964, s. 1-3; "Faik Reşit Unat'ı Kaybettik", *Millî Kütüphane Haberler (Aylık Bülten)*, sy. 87-88, Ankara 1964, s. 2, 17-20; M. Rauf İnan, "Karakter Adamı: Faik Reşit Unat", *Ulus*, sy. 14611, Ankara 16 Mayıs 1964, s. 2; "Unat, Faik Reşit", *TDEA*, VIII, 460.

İSHAK KESKİN

UNSURİ

(عنصری)

Ebü'l-Kâsım Hasen
b. Ahmed Unsurî-i Belhî
(ö. 431/1039-40)

İrânlı kaside şairi.

Muhtemelen 350 (961) yılı dolaylarında Belh'te doğdu. Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Sadece bazı bölümleri mevcut olan divanı ile tezkirelerde sınırlı mâlûmat yer almaktadır. Tezkirelerde belirtildiğine göre ticaretle geçinen bir ailenin çocuğudur. Babasını ve annesini kaybedince kendisi de bir süre ticaretle meşgul oldu. Çıktığı bir sefer esnasında elindeki bütün sermayesini haydutlara kaptırdığından ticareti bırakıp ilim tahsiline başladı ve edebiyata yöneldi. Gazneli Sultan Mahmud'un küçük kardeşi Belh Emîri Nasr'ın takdiri kazanarak Gazne sarayına girdi. Saraydaki itibarı gün geçtikçe arttı; saltanatının (998-1030) ilk yıllarında Gazneli Mahmud'un nedimi ve sarayın melikü's-şuarası

oldu. Devletşah fazilet sahibi bir şair diye bilinen Unsurî'nin "hakîm" sıfatıyla anıldığını ve şair Ebû'l-Ferec-i Segezî'nin kendisine hocalık yaptığını ifade eder. Menûcihrî'nin Unsurî hakkında yazdığı ve kendisini "üstatlar üstadı" olarak nitelediği "Şem'iyye Kasidesi" Unsurî'ye ve sanatına karşı duyulan saygının açık delilidir. Unsurî, Gazneli Mahmud'un yaptığı savaşların çoğunda kendisine refakat etti, onun savaşlarda gösterdiği kahramanlığı ve şahsî meziyetlerini kasidelerinde dile getirdi. Bu sebeple birçok şiiri sadece edebî yönden değil tarihî açıdan da önem taşımaktadır. Sultan Mesud'un saltanat yıllarında da (1030-1041) ilerlemiş yaşına rağmen ününü koruyan Unsurî Gazne'de vefat etti.

Unsurî, başta Gazneli Sultan Mahmud olmak üzere Mahmud'un kardeşleri Emîr Ebû Yâkub Yûsuf ile Emîr Ebû'l-Muzaffer Nasr, oğlu Sultan Mesud, Vezir Meymendî, ayrıca Muhammed b. İbrâhim Tâî, Hâce Ebû'l-Hasan ve Ebû Ca'fer Muhammed b. Ebû'l-Fazl adlı kumandanlar hakkında kasideler yazmış, bu sayede büyük bir servete kavuşmuştur. Gazne sarayında Unsurî ile birlikte bulunan birçok şair arasında Gazâirî, Ascedî, Ferruhî-i Sîstânî, Münçik-i Tirmizî, Şihâbî, Hürremî-i Tirmizî, Firdevsî, Esedî-i Tûsî, Behrâmî-i Serahsî, Zînetî-i Segezî, Mes'ûdî-i Gaznevî, Büzürmihr-i Kâyinî, Ebû Hanîfe-i İskâfî, Ebû'l-Ferec-i Segezî ve Râşidî gibi isimler vardır. Unsurî, Gazâirî'nin kendini aşırı derecede övüp başkalarını yermesi üzerine ona cevap mahiyetinde en eski edebî tenkit örneklerinden sayılan "Lâmiyye" adlı kasidesini yazmış, bunun üzerine Gazâirî de onu hicvetmiştir. Bazı kaynaklarda *Şâhnâme* yazarı Firdevsî'yi Gazne'ye geldiği sırada Sultan Mahmud'la Unsurî'nin tanıştığı kaydedilir.

Bir kaside şairi olan Unsurî gazel ve rubâide de başarı göstermiştir. Daha sonra gelen Nâsır-ı Hüsrev, Reşidüddin Vatvât ve Sa'dî-i Şîrâzî gibi şairler kendisini övmüş; Ferruhî-i Sîstânî ve Menûcihrî'den başka Katrân-ı Tebrizî, Ezraki-i Herevî, Muizzî, Senâî, Sûzenî, Hâkânî-i Şîrvânî ve Evhadüddîn-i Enverî kaside ve gazelde onu takip etmiştir. Arap edebiyatını da iyi bilen Unsurî, Ebû Temmâm ve Mütenebbî gibi Arap şairlerinden iktibaslarla bulunmuştur. Bedîî sanatlara fazla yer vermediği şiirlerinde kendine has mazmunlara çok yer vermesi, nâdir kelimeler kullanması ve felsefî düşünceleri şiir diliyle ifade etmesiyle temayüz etmiştir. Şiirlerinde Horasan üslûbuna itibar etmiş, ekseriya teğazzül ile, bazan da tabiat tasviriyile baş-

ladığı kasidelerinde çöl tasvirlerinin yerini av ve bahçe tasvirleri almıştır. Memduhlarını vasfederken İrân efsaneleri ve meselleriyle ilmi ve felsefî terimlerden faydalanmıştır. Muhammed b. Ömer er-Râdû-yânî, Reşidüddin Vatvât ve Şems-i Kays'ın edebî sanatlar ve belâgat ilimlerine dair eserlerinde Unsurî'nin şiirlerinden bolca örnek verilmiştir.

Eserleri. **1.** *Dîvân*. Büyük bir kısmı günümüze kadar gelmeyen divanın mevcut kısmının çeşitli baskıları yapılmıştır (kenarında Ebû'l-Ferec-i Rûnî'nin divanı olarak Bombay 1319-1320/1902; Tahran 1298; Lektnev 1922). Yahyâ Karîb tarafından gerçekleştirilen neşir (Tahran 1323, 1341 hş.) 2725 beyit, Muhammed Debîr-i Siyâkî'nin neşri (Tahran 1342, 1363 hş.) 3999 beyit ihtiva etmektedir. Bazı tezkire müellifleri Unsurî'nin divanı ile diğer mesnevilerinin 30.000 beyitlik bir hacme ulaştığını belirtir. Divan altmış dört kaside, yetmiş yedi rubâî ile gazel, kıta ve kaside parçalarıyla üç mesnevisine ait beyitlerden meydana gelir. Kırk kasidesini Sultan Mahmud, iki tanesini Sultan Mesud, on altısını Emîr Nasr ve birer tanesini yukarıda adları geçen diğer kişiler hakkında kaleme almıştır. **2.** *Vâmîk u 'Azrâ*. Bu mesnevinin ilk bölümlerine ait 372 beyitlik kısmı Muhammed Şefî tarafından yayımlanmış (Lahor 1967), I. Kaladze, Rusça tercüme ve açıklamalarla birlikte eserin yeni bir neşrini gerçekleştirmiştir (*Mirâsî ez Mesnevîhâ-yi 'Unsurî: Epicheskoe nasledie Unsuri*, Tbilisi 1983). Fahreddin Es'ad Gürgânî'nin *Vis ü Râmîn* ve Nizâmî-i Gencevî'nin *Hamse*'sinden çok önce kaleme alınan mesnevi Fars dilinde günümüze ulaşan en eski aşk romanıdır (muhtevası için bk. *İA*, XIII, 45-46, 191-193; ayrıca bk. *VÂMIK ve AZRÂ*). Eserin konusu Unsurî'den sonra Fars ve Türk edebiyatlarında değişik şekillerde işlenmiş ve yirmiye aşkın *Vâmîk u 'Azrâ* yazılmıştır. Lâmiî Çelebi'nin tercümesi de bunlar arasındadır. **3.** *Ĥing Büt ü SurĤ Büt*. Râdû-yânî'nin *Tercümânü'l-belâge*'sında esere ait iki beyit yer almaktadır. Mesnevi, Mısır hükümdarının oğlu ile Çin hükümdarının kızı arasında geçen aşkı ve sonunda ayrılık acısıyla her ikisinin ölümünü konu edinir. Gazne sarayına mensup âlimlerden Bîrûnî bu hikâyeyi *Şanemeyi'l-Bâmyân* adıyla Arapça'ya çevirmiştir. **4.** *Şâd Bahr u 'Aynü'l-hayât*. Unsurî'nin bu mesnevisi de Yunan kaynaklıdır. Esere ait elli dokuz beyit Esedî-i Tûsî'nin *Luğat-ı Fûrs*'ünde dağınık biçimde yer alır. Bîrûnî bu eseri de *Ĥasimü's-sürûr ve 'aynü'l-hayât* adıyla Arapça'ya tercüme etmiştir.